

Verhalen uit een Ardeens dorpje - schrijfsels van Maurice Godefridi

Iedereen kent Maurice Godefridi – wandelende anekdote, meester in zijsporen en kampioen in creatieve chaos. Zijn bijdrage hebben we met veel liefde... even herschikt.

De VHV was namelijk geïnteresseerd in een Facebookpost van Maurice. Op 30 april jl. had hij het over *Artemisia* sp. Moxakruid.

Hij had het toen zelf over *"Een bijzondere bijvoet met een verhaal. Te lang om nu te vertellen."* En daar wilden we bij de VHV graag wat meer over weten!

DUS... vroegen we een tekstje met meer uitleg.

Maurice is natuurlijk Maurice en we kregen dan ook een ander tekstje binnen (zie verderop). We zijn dan maar zélf op zoek gegaan op zijn gekende **KRUIDWIS** en vonden onderstaande info terug.

Artemisia species / Génépi

Een merkwaardig plantje, dat ik een groot deel van mijn herboristenleven niet gekend heb, is de Génépi. Een plant en een drank die vooral bij de Alpenbewoners een grote reputatie had en nog heeft.

Deze Artemisiasoort, verwant aan Alsem, Bijvoet en Dragon, groeit hoog in de bergen, meestal boven de 2000m, dikwijls bij een andere mythische plant de Edelweiss. Ze groeien vooral op droge zonnige plekken, waarbij ze overdag zeer hoge en 's nachts zeer lage temperaturen moeten verdragen. Ze hebben zich dan ook helemaal aangepast aan de moeilijke omstandigheden door onder andere een sterke beharing op het blad te ontwikkelen. Om zich te beschermen tegen de wind blijven ze ook klein en zoeken beschutting achter keien en steengruis.

Génépi en de koude

De Génépi, die zich zo goed tegen de kou kan beschermen heeft dan ook een grote reputatie tegen verkoudheid en zijn gevolgen. De 'coup de froid' noemden de bergbewoners deze aandoening. De betekenis en het gevaar van de 'coup de froid' is wel groter dan van een simpele verkoudheid zoals wij die in de lage landen kennen. Bij de extreme koude hoog in de bergen, de grote armoede en het geïsoleerd leven van vroeger was het levensgevaarlijk om verkouden te worden. Zoals door de montagnards werd gezegd: 'La chose dont on mourait le plus, c'est la poitrine, l'aggravation des coups de froid, ça donnait des pneumonies, des pleurésies, des choses très graves. En tegen de koude moest er warmte gebruikt worden. De weerstand moest verhoogd worden. We zouden dat nu kunnen vertalen, als het versterken van het immuunsysteem. De soorten Génépi

Merkwaardig is ook dat onder de naam Génépi in verschillende valleien andere planten gebruikt werden. Het zijn voornamelijk Artemisiasoorten maar ook Achilleasoorten die bekend zijn als Génépi. De Alpenmensen weten dikwijls ook dat het verschillende soorten zijn maar ze gebruiken de plant die in hun vallei het meeste voorkomt. Ze spreken dan ook over Génépi jaune, Génépi noire, g n pi male en g n pi femelle om de verschillen aan te geven. De naam Génépi verwijst dan ook meer naar hun gelijkaardige medische werking dan naar hun botanische overeenkomst.

- *Artemisia mutellina* of *umbelliformis* is meestal bekend als Génépi blanc of jaune, wordt nu ook het meest gekweekt
- *Artemisia g n pi* is Génépi noir.
- *Achillea nana* werd ook wel Génépi blanc genoemd, is ook bekend als Génépi batard, dus de bastaardgenepi.
- Verder worden ook *Artemisia glacialis*, *Artemisia spicata*, *Achillea atrata* en *Achillea moschata* als Génépi gebruikt

Gemeenschappelijk zijn hun groeiomstandigheden, maar voor een gedeelte ook hun chemische samenstelling. Ze bevatten vooral etherische olie en bitterstoffen, ruiken dus allemaal sterk en smaken bitter.

Veel laaglanders, zal ik ze maar noemen, kennen wel de naam Génépi maar dan wel van de likeur. Het plantje zelf, vind ik regelmatig in de Franse Alpen in de buurt van hogere cols of op de cr tes. Maar ik wordt er ook mee geconfronteerd in de berghutten, waar het mij regelmatig aangeboden wordt. Ik moet dan ook oppassen, om niet dronken de bergen in te wandelen

Génépi, mythische plant

Er is geen andere plant die zo een grote volkse reputatie heeft en toch zo weinig officieel onderzocht en herkend werd. Zelfs in de oude kruidenboeken vind je niets terug over de g n pi. Het is pas in 1734 dat L mery het vermeld als 'le spécifique des fausses pleur sies' en Fournier in 1947 schrijft dat het lang gebruikt werd door de bergbewoners 'pour provoquer la sudation dans les maladies aigu es'.

Génépi is hét voorbeeld van een mythische plant, die hoorde bij de bergbewoners, door hen alleen gevonden en gebruikt werd. Een plant met een symbolische, bijna sacrale betekenis. Een plant met een geheim dat alleen ingewijden kenden. 'Le g n pi, c'est diff rent des autres plantes'. Vous savez le g n pi, il faut le connaitre pour le trouver'. En inderdaad, voor de g n pi moet je lichamelijk en geestelijk fit zijn om hem te vinden en te gebruiken. Génépi vraagt dat je een natuurlijk ritueel ondergaat.

Tot dusver deze mythische plant ;-)

Wij kregen van Maurice een verhaal over het **Breukkruid** toegestuurd. We vroegen aan ChatGPT om ons een inleidende tekst te geven over dit kruid met dit als resultaat:

Breukkruid (Herniaria glabra), ook wel glad of kaal breukkruid genoemd, is een laagblijvend, kruipend plantje dat behoort tot de anjerfamilie (Caryophyllaceae).

Deze bescheiden ogende plant komt van nature voor in Europa, Azië en Noord-Afrika, en groeit voornamelijk op droge, zandige bodems zoals bermen, dijken en akkers. De plant wordt vaak over het hoofd gezien vanwege zijn kleine, groenige bloemetjes en fijne, kruipende stengels die een soort tapijt kunnen vormen.

De naam “breukkruid” verwijst naar het traditionele gebruik in de kruidengeneeskunde. Vroeger geloofde men dat de plant nuttig was bij het behandelen van inwendige breuken (zoals liesbreuken) en blaasproblemen. Hoewel deze toepassingen tegenwoordig vooral historisch of folkloristisch van aard zijn, wordt breukkruid nog steeds gewaardeerd in de fytotherapie.

Ondanks zijn onopvallende uiterlijk speelt *Herniaria glabra* een interessante rol in zowel de geneeskundige traditie als in de ecologie van droge, voedselarme gronden.

Maurice stuurde ons het volgende toe:

Onooglijke planten met een verhaal. Breukkruid.

Planten tussen straatstenen. Eetbare maar niet te eten planten. Vuil vertrappt onder de onverschillige voeten van voorbijgangers. En toch... planten met een verhaal.

Mellie Uyldert vertelde het lang geleden op haar eigen manier. *'Wie is het, die de taal der kruiden verstaat? Haastige voetstappen gaan over de weg — het stof waait over de wegberm, over de frisse blaadjes van de weegbree, over de rozetten van de paardenbloem, over de dovenetel onder de heg en over de opgeheven kandelaartjes van het hondsdrif. De regen valt en wast de blaadjes weer schoon. Haastig gaan de mensen voorbij, gevangen in hun gedachten, in hun zorgen. Met geld en boodschappentas spoeden ze zich naar de drogist, naar de groentewinkel — trappen op het uiengras dat hun soep zou willen kruiden en op de kamille, die bereid is hun pijn te verzachten. Terwijl zij met blinde ogen en dove oren door het zorgvolle leven jachten, leeft en werkt de ganse schepping om hen heen, om hen alles te schenken wat zij behoeven'.*

Neem nu de bestofte groene korrelige bolletjes onder mijn voeten op de stoep in het Waals stadje

Dinant. Vuiligheid tussen straatstenen maar toch een levend kruipend wezen met zelfs een chique Latijnse naam *Herniara glabra* en een minder mooie Nederlandse naam kaal breukkruid. En toch heeft ook dit plantje een lange, geneeskrachtige geschiedenis met de mensheid en met mij. In de *Flora Batava* uit 1846 bijvoorbeeld wordt gezegd dat een afkooksel of een aftreksel van dezelfde placht tegen belette pislozing, in waterzucht en in geelzucht gebruikt te worden, en uitwendig, in omslagen, bediende men er zich eertijds bij breuken van.

Volgens Weinmann (Weinmann, J.W., *Phytanthoza iconographia*) werd breukkruid voornamelijk gebruikt bij hernia's (zowel inwendig als uitwendig), als diureticum, bij blaas- en nierstenen, hydrops en geelzucht. Hij concludeert: "Daarom kan men de grote kracht die in zo'n klein kruid verborgen ligt, niet voldoende bewonderen." Volgens Kobert (Kobert, *Beiträge zur Wissen der Saponinsubstanzen*, 1904) voorkomen de saponinen in breukkruid de samenklontering van urinezand tot steenachtige concreties en bevorderen ze de uitscheiding ervan door de diurese te verhogen. Zeißl (Zeißl, geciteerd in Kroeber, *Pharm. Ztrh.* 1924, nr. 44, p. 606) schreef *Herniaria* bijna voor als een specifiek middel tegen blaasontsteking, met name als spasme-verlichter.

In het standaardwerk *Lehrbuch der biologischen heilmittel* uit 1938 schrijft Dr. Gerhard Madaus... *Herniaria glabra* heeft een sterk diuretisch effect en kan bijna beschouwd worden als een specifiek middel tegen chronische blaasontsteking. Het wordt ook gebruikt bij de vorming van urinestenen, nierkoliek, albuminurie, urineretentie, pyelitis, urethritis, gonorroe en hydrops. Gebruik ervan dient echter te worden vermeden bij galstenen en acute nefritis. Het is ook effectief gebleken bij tuberculose, bronchiale catarre en tertiaire syfilis. Uitwendig toegepast wordt het kruid beschouwd als een wondhelend middel en wordt het vaak gebruikt als kompres bij fracturen.

En zo kan ik nog een tijdje doorgaan. Bewondering en verwondering dus voor een onnozel, vuil plantje onder mijn voeten in een toeristisch Ardeens dorpje, sorry stadje. En dan heb ik het nog niet gehad over mijn persoonlijk leven met dat knarsend plantje. Maar... dat is een ander verhaal.

Maurice Godefridi